

Rahan valta

■ PEKKA WAHLSTEDT

Ville Iivarinen: *Raha: mitä se on ja mitä sen tulisi olla*. Into 2015.

Onko maailmassa mitään asiaa, joka olisi ihmisille suurempi selviö kuin raha. Raha on kuin ilma, se on kaikkialla eikä missään – ja siksi sen olemassa oloa on vaikea edes huomata. Harva osaakaan vastata kysymykseen, mitä raha on – ja jos yrittää vastata, vastaus on hyvin todennäköisesti väärä ja rajoittunut.

Rahareformi-liikkeen aktivisti Ville Iivarinen osoittaa tämän lukijalle heti kirjansa ensimmäisillä sivuilla. Monille, niin taloustietei-

lijöille kuin tavallisillekin ihmisille, raha on neutraali vaihdon väline, arvon mitta ja säilyttäjä.

Tavallisen käsityksen mukaan rahat ovat kolikoita ja seteleitä. Pankki on laitos, joka säilyttää tallettajien seteleitä ja kolikoita ja siirtää niitä lainojen muodossa tarvitseville. Tässä kohden Iivarinen vetää maton tavallisen käsityksen alta. Pankit eivät siirrä ja säilytä rahaa, vaan luovat rahaa tyhjästä velkojen muodossa. Ne eivät vain luo rahaa tyhjästä, vaan myös tuhoavat sitä, kun laina maksetaan takaisin. Tämä pankin kyky luoda rahaa muodostaa koko kirjan läpi kulkevan kultaisen langan. Iivarisen mukaan pankkien rahan loihtimisella tyhjästä on monia traagisia seurauksia, joista yksi on meneillään oleva talouskriisi.

Koko talouden kasvu perustuu siihen, että pankit luovat rahaa lainojen muodossa ja antavat uutta lainaa vanhojen maksamiseksi. Velkakupla paisuu yhdessä talouden kanssa, kunnes kupla puhkeaa ja talous lamaantuu. Pankkien pääasialliset lainan kohteet ovatkin asunnot. Iivarisen mukaan näin käy aina ja väistämättä, ja meneillään oleva lama on vain viimeinen lamojen pitkässä ketjussa, jonka alkupää ulottuu pitkälle ennen teollista vallankumousta ja varsinaisen kapitalismin voittokulkua. Mutta miten sitten katkaista ketju ja muuttaa talousjärjestelmää?

Pankkien valta on nykyään suurempi kuin hallitusten. Ja kun tavalliset yritykset menevät konkurssiin, pankit pelastetaan, vaikka se on täysin vastoin markkinatalouden lakeja. Asetelmien muuttamista estää myös se, että valtavirran taloustiede ja koulujen oppikirjat esittävät pankit rahan puolueetto-

mina säilyttäjinä ja välittäjinä. Iivarinen tarjoaa rahareformin läpi viemiseksi erilaisia ehdotuksia, joista hyötyvät kaikki valtioista ja yrityksistä tavallisiin kansalaisiin. Tärkein on se, että pankit oikeasti toimisivat vain rahan säilyttäjinä ja tallettajina. Rahan luomisen pitäisi kuulua valtion tehtäviin. Kapitalismia ei tarvitse kaataa, se on eri asia kuin pankkivalta.

Monet uskovat että rahan luomisen siirtäminen valtiolle veisi vain ojasta allikkoon – poliitikot loisivat rahaa mielin määrin ja käyttäisivät niitä omiin itsekkäisiin tarkoituksiinsa. Jotkut ovatkin ehdottaneet, että pitäisi perustaa itsenäisiä asiantuntijaelimiä päättämään raha-asioista. Mutta Iivarinen kysyy, mistä löydämme oikeat asiantuntijat ja miten voimme tietää, että asiantuntijat ovat yhtään luotettavampia kuin poliitikot – poliitikot ovat sentään demokraattisesti valittuja, ja tuskin he ovat raha-asioissa sen luotettavampia tai vähemmän luotettavia kuin muissaan päätöksissään.

Minkäänlaiseen lopulliseen, kattavaan ja kaikkia tyydyttävään ratkaisuun ei Iivarinen kuitenkaan pohdinnoissaan pääse. Lisäksi pankkien ja rahan itsensä välinen suhde ja sen vaikutus ongelmiin jää epäselväksi. Iivarinen näkee useimmiten nimenomaan pankkien vallan kaiken pahan alkuna, mutta välillä hän arvostelee myös itse rahan valtaa ja sen logiikkaa. Raha esimerkiksi yhdenmukaistaa, mittaa ja määrittää kaikkea ihmis-suhteita myöten. Yksi kolikko tai seteli ei eroa toisesta, raha on abstrakti matemaattinen arvon mittari, joka muuttaa kaiken abstraktiksi ja kasvottomaksi. Kauppojen hyllyillä massatuotteet ovat kuin rahan

konkreettisia ilmentymiä – täysin ainutkertaista ja yksilöllistä asiaa ei voi mitata ja arvioida rahassa.

Myös kieli on taloudellisen logiikan läpikäymä, ja tehokkuus, tuloksellisuus ja kilpailukyky muut talouden sanat hallitsevat kieltä arkitasolta korkeakouluihin ja muihin arvostettuihin instituutioihin. Nämä Iivarisen huomiot jäävät kuitenkin irrallisiksi heitoiksi. Yksi syy on, että rahan teoriaa on kirjassa aika vähän ja suuriin rahan tutkijoihin, kuten Max Weberin, Georg Simmelin tai edes Marxin teorioihin, ei tartuta ja paneuduta.

Pankkien asema ja toiminta voi olla suhteellisen helposti muutettavissa, mutta miten saada ote ja muuttaa rahan itsensä valtaa, joka läpäisee koko yhteiskunnan kauppojen hyllyiltä korkeakouluihin ja ulottuu lopulta koko ihmisen identiteettiin kieltä ja ajattelua myöten? Kirjassa viitataan Tomi Astikaiseen, joka kokeili elää kokonaan ilman rahaa ja julkaisi kokeilusta vuonna 2015 kirjan *Miten elää ilman rahaa?* (Into 2015). Astikainen dyykkasi, liftasi ja nukkui taivasalla tai matkalla tutustumiansa ihmisten luona. Mutta vaikka hänen onnistui elää tyhjätaskuna, niin epäsuorasti Astikainenkin käytti rahaa – dyykatut ruoat, liftatut autot bensoineen ja tuttuun asunnon ovat kiinni rahassa, niistä on jouduttu maksamaan rahaa, vaikka raha ei Astikaisen pussista ole mennytkään. Näin jopa rahattomat ovat välillisesti kiinni rahassa.

Kirjoittaja on vapaa toimittaja ja kriitikko.

USKONTOJEN TUTKIMUSTA HELSINGISSÄ

Helsingin yliopiston uskontotieteen oppiaine on julkaissut laajan lukemiston (engl. *reader*), **Riku Hämäläisen, Heikki Pesosen ja Terhi Utraisen** toimittaman *Helsinki Study of Religions. A Reader* (University of Helsinki 2016). Alan ensimmäinen oppituo-li perustettiin teologiseen tiedekuntaan vuonna 1970. Sitä ennen oppituo-leja oli perustettu Åbo Akademiin ja Turun yliopistoon. Uskontotieteellä on vahva asema myös Helsingin yliopiston Humanistisessa tiedekunnassa.

Kokoelman artikkeleiden kirjoittajat ovat oppiaineessa vaikuttaneita tutkijoita ja opettajia. Artikkeleista suurin on julkaistu vuosina 1977–2016. Valikoiman julkaisuajankoh-ta on ajoitettu Helsingissä ensi kesänä olevan kansainvälisen uskontotieteellisen kongressin ”Relocating Religion” (EASR) edelle. Kokoelma ennako-i myös oppiaineen itsenäisen aseman muuttumista, kun Helsingin yliopiston uudet koulutusohjelmat alkavat syksyllä 2017.